

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.05 у Національній
академії внутрішніх справ
ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Войтюка Романа Віталійовича
«Детектив Національного антикорупційного бюро України як суб'єкт
кримінальних процесуальних правовідносин», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження. Основним напрямом розвитку сучасної України є формування довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту. Протидія корупції є визначальним чинником, що має забезпечити позитивні зрушення. Членство в Європейському Союзі (ЄС) є стратегічною метою України, а її курс на євроінтеграцію передбачає подолання корупції в усіх сферах суспільного життя. Так, з метою поліпшення соціально-економічного становища держави 14 жовтня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 1698-VII, який набрав чинності 25 січня 2015 року, яким створено новий правоохоронний орган, діяльність якого спрямована на протидію кримінальним корупційним правопорушенням, учиненим вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та які загрожують національній безпеці – Національне антикорупційне бюро України.

Інститут детектива Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) є новим у системі органів досудового розслідування. Початковий період функціонування цього органу дав змогу виявити низку проблем, притаманних кримінальній процесуальній діяльності детективів НАБУ. Вони ускладнюють процес протидії корупційним злочинам, учиненим високопосадовцями.

Процесуальний статус детектива НАБУ, з огляду на нещодавнє створення цього органу та реформування кримінального процесуального законодавства, залишився поза увагою вчених, що зумовлює актуальність теми та необхідність дослідження його як суб'єкта досудового розслідування.

ВРСДЗ НАБУ		
Вх. №	79	
" 08 "	01	20 19 р.
кількість аркушів:		
осн. док.	10	додаток -

В дослідженні визначено, що окремі проблемні питання діяльності детективів НАБУ досліджували С. С. Аскеров, О. В. Баганець, Ю. М. Бардачов, Р. В. Гречанюк, О. В. Головкін, О. А. Клименко, І. І. Коротич, І. П. Лопушинський, В. Б. Пасічник, Я. Ю. Пилип, А. В. Савченко, А. В. Самодін, Г. І. Сисоєнко, Є. Д. Скулиш, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, В. І. Цимбалюк, В. І. Чечерський, Н. В. Шинкаренко, О. М. Юрченко, Ю. П. Янович та інші науковці. Однак, у зазначених працях здійснено переважно констатацію окремих, системно не пов'язаних між собою, різнопланових проблем, лише частина з яких стосується діяльності детектива як учасника кримінальних процесуальних правовідносин. Ці проблеми негативно впливають на ефективність роботи детективів НАБУ, результати яких значною мірою залежать від належної організації досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень, наявності для цього достатнього кола повноважень і гарантій їх забезпечення.

Таким чином, обрана Войтюком Романом Віталійовичем тема дисертаційного дослідження є актуальною та практично корисною. Дисертаційна робота узгоджується зі Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015), Антикорупційною стратегією на 2014–2017 роки (Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1699-VII), Державною програмою щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційною стратегією) на 2015–2017 роки тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертації висловлюються та аргументуються судження автора з усіх проблем, охоплених темою дослідження. Зазначене дослідження базується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень.

Методологічним підґрунтям наукового дослідження є прийоми, засоби і способи наукового пізнання сутності та змісту діяльності детектива НАБУ, обрані виходячи зі специфіки цілей, завдань, об'єкта і предмета дослідження. При виявленні та вивченні закономірностей, що характеризують процесуальну діяльність детектива НАБУ, застосовувався метод спостереження, опису, класифікації; порівняльно-правовий метод – при дослідженні досвіду функціонування антикорупційних органів зарубіжних країн на стадії досудового розслідування; формально-логічний, за допомогою якого проаналізовано і визначено поняття детектива у кримінальному процесі, нормативно-правову структуру кримінального процесуального статусу детектива НАБУ; логіко-юридичний – для тлумачення правових

норм і категорій, що пов'язані з регламентацією діяльності детективів НАБУ; догматичний – з метою удосконалення понятійно-категоріального апарату дослідження; метод системно-структурного аналізу застосовувався з метою визначення системи прав і обов'язків детектива НАБУ під час досудового розслідування корупційних злочинів; соціологічні (анкетування, інтерв'ювання) – для з'ясування поглядів детективів щодо різних питань у контексті предмета дослідження; статистичний – для узагальнення отриманих наукових результатів, вивчення правозастосовної практики.

Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, що поєднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (324 найменування) та шести додатків. Загальний обсяг дисертації становить 281 сторінку, із них основний обсяг тексту – 183 сторінки. Структура дисертації повністю відповідає меті і завданням дослідження та дозволяє послідовно розглянути усі проблеми, визначені автором.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні та аналітичні матеріали НАБУ за 2016–2018 рр., відомості Transparency International за 2012–2017 рр. щодо стану корупції в Україні, зведені дані інтерв'ювання 67 детективів, проведеного протягом 2016–2017 рр., результати опитування 102 детективів НАБУ у 2017 р., 600 ухвал слідчих суддів Солом'янського районного суду м. Києва, винесених в період з 30 березня 2017 р. по 4 вересня 2017 р. з Єдиного державного реєстру судових рішень, матеріали ЗМІ, а також особистий досвід роботи в НАБУ.

Мета дослідження відповідає предмету дослідження та правильно розкривається у відповідних завданнях.

Об'єкт і предмет дослідження визначені вірно.

Достовірність, обґрунтованість висновків, пропозицій та рекомендацій дисертаційного дослідження забезпечено застосуванням різноманітних методів дослідження, нормативної бази, використанням сучасної спеціальної літератури, а також емпіричним матеріалом. У роботі, з огляду на сучасний стан законодавства та правозастосовної практики, сформульовано низку нових положень, висновків і рекомендацій, які мають вагоме значення для кримінального процесуального права України.

У роботі обґрунтовується низка положень, що розв'язують конкретні наукові завдання і характеризуються науковою новизною, мають істотне теоретичне та прикладне значення. Найбільш вагомими з них є:

виокремлення складових повноважень детектива НАБУ (загальні повноваження, повноваження слідчого, повноваження працівника оперативного підрозділу);

розроблення системи гарантій діяльності детектива НАБУ, в яку входять загальні (самостійність; владний характер повноважень; прокурорський нагляд і судовий контроль; можливість оскаржити рішення, дії чи бездіяльність прокурора та ухвали слідчого судді) й спеціальні складові (незалежність; правовий та соціальний захист; належні умови оплати праці; засоби забезпечення безпеки);

здійснення класифікації повноважень прокурора САП щодо здійснення прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю детектива НАБУ на п'ять груп (пов'язані із забезпеченням дотримання вимог законності при прийнятті рішення про рух оперативно-розшукової справи; пов'язані з наданням дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, які потребують дозволу слідчого судді; пов'язані з проведенням оперативно-розшукових заходів, фіксацією та використанням їх результатів; пов'язані з адміністративними заходами, спрямованими на дотримання вимог законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності; пов'язані з оскарженням законності прийнятих рішень);

визначення поняття детектива як службової особи, уповноваженої в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати попередження, виявлення, припинення та досудове розслідування кримінальних правопорушень, а також з'ясовано, що детективи НАБУ в системі органів, які здійснюють досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень, є працівниками особливого спеціалізованого органу досудового розслідування (спеціалізуються виключно на корупційних кримінальних правопорушеннях; ці кримінальні правопорушення вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; детектив НАБУ наділений повноваженнями як слідчого, так і оперативного працівника);

класифікація антикорупційних органів в Україні залежно від виконуваних функцій (забезпечення формування та реалізації державної антикорупційної політики, недопущення вчинення корупційних кримінальних правопорушень, їх виявлення, припинення, розкриття та розслідування, нагляд за додержанням законів, кримінальне судочинство у корупційних кримінальних правопорушеннях);

процесуальний порядок оскарження детективом НАБУ рішень, дій та бездіяльності прокурора САП шляхом розроблення пропозицій щодо встановлення процесуального строку погодження клопотань прокурором САП, закінчення якого слід вважати початком бездіяльності, яка може бути оскаржена не пізніше трьох днів;

визначення особливостей взаємодії детективів НАБУ під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень шляхом розроблення пропозицій щодо поділу взаємодії на етапи (початковий, наступний і завершальний) та здійснення характеристики кожного з них і формування групи суб'єктів, з якими взаємодіє детектив НАБУ (ті, які мають процесуальний статус, та ті які, не мають процесуального статусу);

шляхи використання зарубіжного досвіду кримінальної процесуальної діяльності антикорупційних органів інших країн і відповідної правозастосовної практики при удосконаленні національного законодавства.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Результати дослідження відображені в наукових фахових виданнях автора. Виступи з доповідями основних положень дисертації на міжнародних науково-практичних та наукових конференціях, відображення результатів і основних положень дисертації у 13 публікаціях, серед яких шість статей – у журналах, включених МОН до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у міжнародному науковому виданні, та шість тез виступів– у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на конференціях.

У розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження детектива Національного антикорупційного бюро України як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин» автором ґрунтовно розкрито питання становлення детектива Національного антикорупційного бюро України як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин та сучасний стан дослідження проблем його діяльності. Проведено класифікацію антикорупційних органів залежно від виконуваних функцій на: 1) ті, які забезпечують формування та реалізацію державної антикорупційної політики; 2) ті, які уповноважені на недопущення вчинення корупційних кримінальних правопорушень, їх виявлення, припинення, розкриття та розслідування; 3) ті, які здійснюють функцію нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування; 4) ті, які здійснюють досудове розслідування у корупційних кримінальних правопорушеннях. Аргументовано, що детективи НАБУ належать до другої групи. У системі органів досудового розслідування та інших правоохоронних органів, уповноважених на протидію корупції, детектив НАБУ займає провідне місце, що обумовлене особливим їх кримінальним процесуальним статусом та підслідністю. З огляду на характерні ознаки, притаманні детективу НАБУ, обґрунтовано доцільність доповнити ч. 1 ст. 3 КПК України п. 4-1 визначенням детектива.

Заслуговує на увагу проведений порівняльний аналіз зарубіжного досвіду функціонування детектива як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин у сфері протидії корупції встановлено подібні та відмінні ознаки в організації досудового розслідування корупційних злочинів і моделей антикорупційних органів в Україні та інших країнах. Для порівняння обрано низку антикорупційних інституцій, які мають об'єктивну спільність із НАБУ та діяльністю детективів за найбільш суттєвими рисами повноважень службових осіб відповідних органів (Гонконг, Республіка Сінгапур, Республіка Польща, Сполучене Королівство Великої Британії, Литовська Республіка, Французька Республіка, Республіка Албанія, Республіка Болгарія, Філіппінська Республіка, Республіка Індія, Латвійська Республіка, Республіка Ботсвана, Південна Корея, Королівство Таїланду, Аргентинська Республіка, Республіка Еквадор). Здійснено класифікацію антикорупційних органів, які існують у світі та виокремлено основні моделі антикорупційних органів в зарубіжних країнах: 1) наявність спеціальних антикорупційних органів, що здійснюють розслідування повноваження щодо корупційних кримінальних правопорушень; 2) відсутність спеціальних антикорупційних органів, що здійснюють розслідування кримінальних корупційних правопорушень. Детективи НАБУ здійснюють кримінально процесуальну діяльність в межах першої моделі поєднуючи повноваження досудового розслідування з виявленням та запобігання корупційним кримінальним правопорушенням.

У розділі 2 здійснено систематизацію, узагальнення та логічне осмислення повноважень детектива НАБУ. Аргументовано, що повноваження детектива НАБУ складаються з трьох частин: 1) загальних повноважень (передбачені Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. для всіх працівників НАБУ); 2) повноважень слідчого (визначені в КПК України); 3) повноважень працівника оперативного підрозділу (містяться в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р.). Встановлено, що лише 84,32 % опитаних детективів усвідомлює цей факт. Натомість, 11,72 % респондентів вважає, що їхні права та обов'язки визначаються лише КПК України.

Повноваження детектива НАБУ запропоновано поділити залежно від суб'єкта, чиї повноваження він реалізує, на ті, які він реалізує як слідчий та ті, які він реалізує як оперативний працівник. Повноваження, які детектив НАБУ реалізує як слідчий поділено на: повноваження, пов'язані з рухом кримінального провадження; загальні повноваження, пов'язані із здійсненням досудового розслідування; повноваження, пов'язані із

застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; повноваження, пов'язані з проведенням слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; повноваження щодо міжнародного співробітництва. Права та обов'язки детектива, які він реалізує як оперативний працівник, включають дії, які він має право ініціювати, та дії, які він має право вчиняти самостійно. Права та обов'язки детектива, які він реалізує як оперативний працівник, можна поділити на ті, що стосуються права ініціювати певні дії, та ті, які він має право вчиняти самостійно.

Особливості повноважень детектива НАБУ полягають у декількох аспектах. По-перше, детективи – це єдині працівники правоохоронних органів, що володіють повноваженнями як слідчого, так і оперативного працівника. По-друге, детективи НАБУ володіють особливими повноваженнями, яких не має працівник жодного іншого правоохоронного органу. По-третє, за детективами НАБУ визначено особливу підслідність.

Закріплення за детективами НАБУ кримінальної процесуальної функції запобігання кримінальним правопорушенням відповідає позитивному досвіду функціонування аналогічних органів в окремих зарубіжних країнах. З метою забезпечення її реалізації вказано на доцільність запровадження окремої кримінальної процесуальної норми про виявлення причин і умов вчинення злочину. Ефективна її реалізація потребує налагодження взаємодії детективів НАБУ з іншими державними органами, для чого необхідно розробити відповідні міжвідомчі інструкції щодо напрямів і форм такої взаємодії.

Реалізація цієї функції має здійснюватися за такими напрямами: 1) попередження корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності; 2) припинення корупційних правопорушень цієї категорії; 3) виявлення та усунення (нейтралізація) причин і умов, які сприяють вчиненню корупційних правопорушень.

Розкрито процесуальні гарантії діяльності та юридичну відповідальність детектива НАБУ. Шляхом аналізу загальних рис гарантій дотримання прав суб'єктів кримінального процесу виокремлено поняття, завдання та ознаки гарантій діяльності детектива НАБУ, а також здійснено їх систематизацію. Зокрема, гарантії детектива НАБУ запропоновано поділити на три групи: 1) гарантії, спрямовані на забезпечення прав учасників кримінального провадження; 2) гарантії, спрямовані на забезпечення належного досудового розслідування; 3) гарантії, спрямовані на забезпечення діяльності детектива НАБУ.

Обґрунтовано необхідність розширення процесуальної самостійності детектива НАБУ, одним із механізмів реалізації якого є право останнього на

оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора САП. За результатами дослідження встановлено необхідність законодавчого врегулювання процесуальних строків погодження клопотань прокурором САП, що надасть можливість детективу НАБУ оскаржити бездіяльність після закінчення строку, визначеного для погодження клопотання.

У розділі 3 «Здійснення повноважень детективом Національного антикорупційного бюро України як суб'єктом кримінальних процесуальних відносин» розкрито проблеми реалізації повноважень детектива Національного антикорупційного бюро України як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин, також розкрито питання взаємодії детектива Національного антикорупційного бюро України з правоохоронними та контролюючими органами під час досудового розслідування корупційних злочинів та прокурорського нагляду та судового контролю за діяльністю детектива НАБУ.

Заслуговують на увагу сформульовані автором пропозиції щодо вирішення проблем, що виникають під час реалізації повноважень детективом НАБУ як суб'єктом кримінальних процесуальних відносин, пов'язані з: 1) встановленням заборони детективам НАБУ брати участь у кримінальному провадженні, якщо вони брали участь у цьому ж провадженні як оперативні працівники; 2) наданням детективам НАБУ права самостійного зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; 3) поширенням положення про доручення оперативним підрозділам на проведення не лише слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових), але й інших процесуальних дій.

Автором проаналізовано та класифіковано повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю за діяльністю детектива НАБУ залежно від процесуальної дії, щодо якої здійснюється судовий контроль та апропоновано виключити подвійний контроль (слідчого судді й прокурора) за деякою категорією слідчих (розшукових) дій за рахунок обмеження повноважень прокурора САП. Визначено, що в КПК України відсутні часові обмеження для прокурора САП щодо розгляду клопотань, що спричиняє процесуальні складнощі під час погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій і заходів забезпечення кримінального провадження та при оскарженні рішень, дій і бездіяльності прокурора САП. Обґрунтовано необхідність запровадження процесуальних строків погодження клопотань і повідомлень про підозру прокурором САП.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення,

висновки й пропозиції впроваджено та надалі може бути використано у: законотворчій діяльності, правозастосовній діяльності органів досудового розслідування, освітньому процесі.

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, варто звернути увагу на окремі суперечності, спірні положення, які потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту дисертації.

1. У підрозділі 1.3 досліджено зарубіжний досвід діяльності антикорупційних органів Гонконгу (с. 51), Республіки Сінгапур (с. 56), Латвійської Республіки (с. 60), Литовської Республіки (с. 62) тощо. Також дисертант наводить рейтинг сприйняття корупції в цих країнах (с. 46). Натомість, у роботі залишаються поза увагою шляхи удосконалення напрямів протидії корупції, з погляду на зарубіжний досвід. На думку офіційного опонента, надання пропозицій щодо практичних та методичного рекомендацій, законодавчих пропозицій про внесення змін до чинного законодавства на основі аналізу зарубіжної практики, мало б вагоме практичне значення, з погляду на становлення спеціального антикорупційного органу в Україні.

2. У підрозділі 2.2 досліджено юридична відповідальність детектива Національного антикорупційного бюро України (с. 107), зокрема дисертант визначає Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України (який втратив чинність), як такий, що передбачає відповідальність за порушення присяги детективом НАБУ, проте він не відноситься до підрозділів НАБУ. Також, більш логічно було б визначити, які види відповідальності передбачено нормативними актами (ЗУ «Про державну службу», Правил внутрішнього розпорядку для осіб начальницького складу НАБУ тощо) наведеними у дисертації. Оскільки автором наводиться лише їх перелік, без проведення відповідного наукового аналізу.

3. У підрозділі 3.1 дисертант аналізу таку проблему як відсутність в КПК України чіткого механізму витребування матеріалів кримінального провадження (с. 127) та приходить до висновку, що одним з першочергових завдань має бути розробка механізму витребування кримінальних проваджень та його регламентація в КПК України (с. 128). Наведене є досить дискусійним, оскільки наявність такого положення може призвести до зловживань з боку окремих правоохоронних органів чи підрозділів. Отже, наведена позиція у роботі потребує додаткового обґрунтуванням дисертантом під час захисту.

Поряд з цим, наведені зауваження носять дискусійний характер, тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної праці.

Висновок. Дисертація Войтюка Романа Віталійовича «Детектив Національного антикорупційного бюро України як суб'єкт кримінальних процесуальних правовідносин» є завершеною працею, в якій отримано нові, науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки кримінального процесу.

За своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів робота відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та основним вимогам до дисертацій та авторефератів дисертацій, що ставляться МОН України, а її автор, Р. В. Войтюк, на підставі публічного захисту дисертації заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент

заступник начальника відділу

управління розслідування корупційних злочинів

Головного слідчого управління

Національної поліції України

кандидат юридичних наук

Д. М. Мірковець